

כ-3700 פנינים ב-2 הכרכים יחד

פרשת משפטים

חלק מהענינים שנידונו בספר

- לפי טעם הרציעה: 'אוזן ששמעה בסיני לי בני ישראל עבדים' וכו' - א"כ בתחילת עבדות ירצע? 1345
- 'זהאלקים אנה לידו', וכי ה' יסבב שיעשה אדם חטא [ובפרט של רציחה]? 1353
- מה הפירוש שהעובר במצי אמו - נר דלוק על ראשו 1363
- מ"ט 'ולד הנוגחת' אסור למזבח - הלא הגיהוהו בעל כרחו 1367
- האם אונס מכשפה - חייב לשאתה 1383
- 'יחדלת מעזוב' - דיברה תורה בלשון בני אדם [בפרט בענין מוסר] 1398
- מותר לאדם לעיין בספק טריפה שלו ולפסוק האם היא כשרה, מדוע לא נחוש ל'שוחד יעוור'? 1402
- מצאנו גוי - שחייב לשמור שבת! 1405
- מדוע הסכים משה בתחילה שיונהגו ע"י מלאך - ולבסוף לא? 1408
- ג' הבטחות שמימיות! 1412
- ביאור יקר עה"פ 'והשתחויתם מרחוק' ועל 'לא תגע בו יד' 1414

◀ **אשר תשים לפניהם (כא א)**

רש"י, אמר לו הקב"ה למשה: לא תאמר אשנה להם הפרק וההלכה ב' או ג' פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה, ולא אטרח להבינם 'טעמי הדבר' ופירושו, לכך נאמר: 'אשר תשים לפניהם', כ'שלחן הערוך' ומוכן לאכול לפני האדם.

■ מדוע מבקשים 'והערב נא' בברכת התורה - ואין מבקשים 'והערב' בישיבת סוכה ובשאר מצוות?

הנה ב'ברכת התורה' אנו מבקשים: 'והערב נא' [את דברי תורתך בפנינו], והשאלה: מה זה קשור לעצם הברכה?

וראה ב'אבני נזר' בהקדמה לספר 'אגלי טל' כי 'עיקר מצות לימוד התורה', להיות שש ושמה ומתענג בלימודו, ואז 'דברי התורה' 'נבלעים בדמו'. ומאחר שנהנה מדברי תורה הוא נעשה דבוק לתורה.

■ ע"י הבנת טעמי התורה - אפשר 'להיות את הסוגיא'

א"ק, ונראה בס"ד עוד טעם פשוט [מדוע מבקשים שיערבו עלינו דברי תורה], הגע עצמך שהבן שואל את אביו: למה רוצח חייב מיתה, ואילו מכבד אביו ואמו כתיב ביה, 'למען יטב לך והארכת ימים', ומדוע לא יהי' הדבר הפוך?

עונה אביו: 'זאת התורה המסורה לנו ממשה', חוקה חקקתי ואין לך לרשות להרהר אחריה'.

כמוכן שבאופן זה - שאין אנו מרגישים מ'בשרנו' את 'טעם משפטי התורה', אין דברי התורה נקלטים, לפיכך בקשתנו: 'והערב נא' [שהיו דברי התורה ערבים ומובנים לנו], וע"י כך יובנו ויקלטו 'טוב יותר', וזה הוא חלק מבקשת 'יודעי שמך ולומדי תורתך'.

◀ **אם בגפו יבא בגפו יצא (כא ג)**

בפשיטות נאמר: שאינו יכול לקחת 'שפחה כנענית', כאשר אין לו אשה ישראלית.

והריטב"א חולק וסובר: ש'עבד עברי' מותר בשפחה כנענית גם כשאין לו [אשה ישראלית], אלא שאין האדון יכול לכופו. [אבל כשיש לו אשה, יכול האדון לכופו על הכנענית].

◀ **ורצע אדניו את אזנו במרצע (כא ו)**

■ שיעור נקב הרציעה

א"ק, לכאורה ניתן ללמוד השיעור מהא דאיתא בגמ' [קידושין כא] וברמב"ם (הל' עבדים פ"א): שכהן אינו נרצע לפי שנעשה 'בעל מום', ולא נוכל לקיים בו 'ושב אל משפחתו', וא"כ צריך שיעור שעושה אותו בע"מ.

אלא שיש לדון, דבקדשים מצאנו [שיעור הנקב] ככרשינה, ובארם מהו?

◀ **לעם נכרי לא ימשול למכרה בבגדו בה (כא ח)**

■ טעם שהתירה התורה 'מכירת קטנה' לאמה

י"א: ש'בית כזה' שבו מוכרים את הבנות, הרי שעושים 'טובה גדולה' לבת שמוציאים אותה לבית אמיד, כי: א. האדון מוזהר 'כי טוב לו עמך'. ב. אולי הוא או בנו ישאנה.

'נחל אליהו' אומר ש'עיקר המכירה' היא לנשואין, ולא לשפחות.

ומוסיף: דכן משמע מדאמר קרא [בתחילת דין מכירת אמה] (כא ז ח): 'וכי ימכור איש את בתו לאמה' ... אם רעה בעיני אדניה אשר לא יעדה' והפדה, ושואל [ג"א]: היכן מצאנו שנותנים לאדם חפץ ואומרים לו: אם אינך חפץ תחזיר את החפץ ותקבל הכסף חזרה, הלא מדרכי ה'מסחר והמוסר', צריך קודם לשואלו: האם יחפץ לקחתה?! אלא ודאי עיקר מה שקנאה היינו 'כסף קידושין', וזה לפי ש'עיקר 'מכירת אמה' לנשואין הוא.

◀ **מכה איש ומת מות יומת (כא יב)**

רש"י בא למעט גם קטן שהרג, שפטור ממיתה.

ראיתי מקשים: מדוע צריך למעט קטן שהרג ממיתה?

א"ק, ואולי דס"ד נילף בק"ו מבן סורר, דכל מה שחייבתו תורה מיתה משום שסופו הורג את הבריות, והנה כאן לפנינו 'שודד מוכן', ושמא נהרגנו.

וא"ת אין עונשים מן הדין? לאו דין הוא! שגם 'רוצח' הוא סוג של 'סורר ומורה'.

◀ **וכי יזיד איש על רעהו להורגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות (כא יז)**

■ 'וכי יזיד איש על רעהו להורגו ... מעם מזבחי - רמז ליואב שהרג את עמשא

א"ק, יש כאן רמז ליואב שהרג את עמשא בערמה*, ונלקח מעם המזבח למות (סנהדרין מט) [בוודאי אומרים זה - אך כרגע לא ראיתי מי הקדימי ואשלם לו].

* דאיתא (ש"ב ג כז): 'לדבר עמו בשלי', ואמרו (מדרש שמואל כא יד): שכאשר רצה יואב להרוג את עמשא, לא הי' בידו [לפי שהי' עמשא גיבור ביותר], לכך התחכם יואב ושאלו: יבמה גידמת כיצד חולצת, וכאשר התכופף עמשא להמחיש לו, הרגו יואב.

◀ **מכה אביו ואמו מות יומת [חנק]. ומקלל אביו ואמו מות יומת [סקילה] (כא טו, יז)**

■ מכה אביו בחנק - ומקלל אביו בסקילה, וכי חמור מקלל מסקילה?!

א"ק, וצריך טעם שמקלל אביו בסקילה [החמורה], ומכה אביו במיתה הקלה [חנק]? ויש לתרץ זה בהקדם שאלה אחרת: וי"ל בעזרת מי הקללה פועלת?! בעזרת שם ה' שהוציא בפיו*, נמצא ש'שיתף את הקב"ה' במעשה העבירה, וזה חומרתו.

וכעין זה אומרים, מ"ט הדין הוא בעדים זוממים, 'הרגו אין נהרגים'**, ומסבירים ש'גדול עוונם מנשוא', וממשיכים לשאול הלא אינם חמורים מרוצח בידים?! [וזודונו ניתן לכפרה בסוף]? ומתרצים שחמור עוונם [של עדים זוממים - מהורג בידים], לפי: שהם שיתפו את 'בית דין' במעשה הרציחה שלהם.

* כי בלא שיתוף שם ה' בקללה - אינו חייב מיתה.

** והלא ק"ו הוא, אם רק זממו, נהרגים - אם הרגו, בוודאי יש להם למות.

◀ **ורפא ירפא** (כא יט)

גמ' (ברכות ס): מכאן שנתנה רשות לרופא.

ומדוע צריך רשות, ובפרט שיש מצוה של 'השבת אבידה' [אבידת גופו]?

מתרצים: ס"ד אמינא הואיל ו'מן השמים' שלחו לו מחלה, האיך תסתור 'מלאכת שמים', לכך צריך רשות.

אמנם לפי ה'אור החיים' שבעל בחירה יכול להזיק אף בלא שנגזר משמים' עדיין קשה, דלעיל מיניה כתיב: 'וכי יריבון אנשים והכה איש את רעהו באבן או באגרוף', וא"כ [דמיירי הכא במכה שנעשתה ע"י בעל בחירה] נפל תירוץ?

א"ק, ואפשר ליישב הכי: דלמכה הנעשית בידי אדם, לא צריך פסוק [כדאקשינן לעיל, דמ"ש מ'השבת אבידה'], וע"כ שהפסוק בא למכה בידי שמים.

◀ **אם יקום והתהלך בחוץ ... וניקה המכה** (כא יט)

רש"י וכי ס"ד שימות זה שלא הרג?

א"ק, צ"ע שני ילדים שורקו כוסות על הרצפה, אחד נשבר ואחד לא נשבר. הלא עונשם ראוי להיות שווה. וא"כ למה אומר רש"י וכי ס"ד?

וי"ל: דמ"מ כך 'משפט התורה' דאין החוטא חייב, עד שיצליח במעשהו.

◀ **עין תחת עין שן.. יד.. רגל..** (כא כד)

בגמ' דרשו מכאן: 'תחת' עין - היינו ממון ולא עין ממש.

בשם הגר"א: האותיות אחר 'עין' הם 'כסף' - ע, פ, י - כ - ן - ס

אגב - גבי עדים זוממים איכא נמי כה"ג, דכתיב בהם (דברים יט כא): ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ... נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל, וגם התם דרשינן בגמ' (ב"ק פד): שהוא ממון.

אלא דשם צ"ב, דמאחר והעדים [שהעידו שהוציא לחבירו עין], לא באו לחייב 'הוצאת עין' - כי אם ממון, א"כ פשיטא שלא יוציאו לעדים עין, ול"ל קרא למעטינהו.

אגב - מדוע נקטה התורה לשון קשה, דמשמע שמוציאים לו עין, ושוברים לו שן? אומרים [רמב"ם (תחילת חובל ומויק), אבע"ז (כאן)]: שאכן מעיקר הדין, זה הוא העונש הראוי לו, אלא שנתנה התורה כופר.

◀ **כי יכרה איש בור** (כא לב)

האחרונים דנים האם יש איסור להזיק ומהו המקור [שאפשר שחייב לשלם אך אין איסור].

א"ק, ולכאורה יש טעם פשוט לאסור: שהוא כלול באיסור גניבה, דהרי כשאמרה התורה: 'לא תגנבו' כלום איכפת לה הנגנב ירוויח?! ודאי שעיקר הקפידא הוא על כך שחיסר ממון הנגנב.

וכן כתב הטור (תחילת ס' שעה): 'כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו כך אסור להזיק ממון שלו'.

אמנם מכאן מקור לנזק שאדם עושה בידו, אך כשנותן לבהמתו, לאכול בשדות אחרים, אינו דומה לגזל.

◀ **ונקרב בעל הבית ... אם לא שלח ידו** (כב ז)

■ מדוע משיבעים שומר 'שלא שלח בה יד' - מהיכי תיתי ששלח יד? ובגמ' (ב"מ ו) איתא שמשביעים השומר ג' שבועות: שלא פשעתי, שלא שלחתי בה יד, שאינה ברשותי.

א"ק, צ"ב: הלא השומר נשבע שנגנב, ומדוע נחייבו שבועה 'שלא שלח יד', אלא מאי 'בעל החפץ' 'מנסה מזלו' אולי 'במקרה' השומר 'שלח יד' [קודם שאירע הגניבה] ונעשה גזלן, ואז יש לבעלים 'ביטוח' על החפץ, כלומר אפילו [שאכן ה'שומר חנם' צודק] שנגנב, הוא חייב לשלם - הואיל וכבר נתחייב קודם מחמת הגזילה.

והשאלה היא: 'מה נטפלנו אל השומר' 'לחשוד בו' 'להאשימו' שמה הוא גזלן?! למה לא נשביע את השוכנים של השומר' שמה שלחו יד? ! כלומר: מה ה'ריעותא' שמצאנו בשומר, שאנו אומרים הבה נשביעו שלא שלח יד?!

◀ **אשר ירשיעון אלוקים ישלם שנים לרעהו** (כב ח)

■ מדוע עדים זוממים בממון משלמים 'לאשר העידו עליו' - שיתנו הכסף ל'קופת העיר'?

רבים טורחים למצוא מקור, מנ"ל ד'עדי ממון' שהוזמו שמשלמים 'לאשר העידו עליו', אולי אמנם נקנסו את העדים זוממים 'שלם, אבל את הכסף יתנו ל'קופת העיר' [ה'יראים' הניח דבר זה בצ"ע]?

אומר הגדול ממינסקי: שמכאן יש סמך לדבר, דהכי אמר קרא:

את מי שירשיעו הדיינים, א. השומר. ב. או את העדים זוממים - 'ישלם שנים לרעהו'.

וכמעט הדבר מפורש ברש"י: 'ואם ירשיעו את העדים, שנמצאו זוממין, ישלמו הם שנים לשומר' [וכן בפסקי רי"ד].

◀ **וכי ישאל איש מעם רעהו** (כב יג)

■ מתה מחמת מלאכה - קמיע נגד גנבים

בעל 'חשוקי חמד' (שיעור ויק"פ תשע"ז) האם קמיע נגד גנבים שנגנב צריך לשלם?

א"ק, ואני תמה וכי אין כאן 'מתה מחמת מלאכה', דהלא תפקיד הקמיע הי' להלחם עם הגנבים, ובכוא הגנבים עמד על משמרתו נלחם עמם, ולא יכל להם עד שנפל שדוד.

שו"ר, שאין כאן מתה מחמת מלאכה - אלא מתה בשעת מלאכה - ואין פטור כזה [שהרי לא מחמת עבודתו מת].

שוב הראוני שיש מחלוקת ראשונים, האם מתה בשעת מלאכה פטור.

◀ **וגר לא תונה ולא תלחצנו** (כב ט)

איתא בגמ' (ב"מ נח) 'לא יאמר לגר זכור מעשיך'.

וצ"ב כיצד אמר ריו"ח לר"ל: (ב"מ פד): כיון שהיית ליסטים [שודד] לפיכך מתמצא אתה בכלי זין?

תשובה: ריו"ח, לא התכוון לקנטרו, אלא אמר לו 'בניחותא' שמסתמא אתה צודק.

ור"ל, הוא שלקח התשובה שלא כהוגן, ויש עוד להוסיף שגם על דבר זה * הקפיד עליו ריו"ח, שהאיך אתה חושדני, באיסור 'לא תונה'.

* דבגמ' איתא שאמר ר"ל לריו"ח: 'מה הועלת לי', וע"ז הקפיד ריו"ח.

◀ **כל אלמנה ויתום לא תענון** (כב כא)

א"ק, הא פשיטא לי שאלמנה שנשאת, שוב אינו מוזהר עליה [טפי משאר ישראל*].

מיהו הא קא מיבעיא לי: אלמנה שנשאת ונתגרשה, האם מוזהר על צער אלמנה.

[מאחר ובעצם היא 'אלמנה' אלא שבהיותה בבית הבעל השני, יש לי סעד וסמך [ולא זה אלמנה שמוזהר עליה], וכשניטל משענתה, אפשר דחוזרת להיות אלמנה שמוזהרים עלי' טפי].

* דומיא דיתום שאחר שגדל והי' לאיש - שוב אינו קרוי יתום.

◀ **אם כסף תלוה את עמי** (כב כד)

■ הוה דן לכף זכות

מעשה במנין שחיפשו 'בעל קורא', נשאל שם 'אחד הבחורים' האם הוא יודע לקרוא? והשיב: עם כסף אני מוכן.

והי' הגבאי תמה על עזותו ולא הצליח להרגע, אחר התפילה ניגש אל הבחור לשאול מה עלה בדעתו לבקש כסף על הקריאה?

אמר לו הבחור: בימי חוה"מ [פסח] קורים קריאות שונות, ולא ידעתי מה קוראים היום, והשבתי: אם קורים פרשת 'אם כסף', אני יכול (מספר 'פרי מתוק').

◀ **והיו נשיכם אלמנות** (כב כג)

■ האם רצון הבעל הנפטר שאשתו תינשא שוב?

א"ק, מהפסוק מוכח שכן, שאל"כ מה ה'איום' על ה'בעל המת' [והרגתי אתכם בחרב והיו נשיכם אלמנות], שתהא אשתו אלמנה שאין מניחם לה להנשא [ראה רש"י], והלא כך עדיף לו?! אלא ראי' שהמת מעדיף שאשתו תינשא שוב.

◀ **ויבא משה ויספר לעם** (כד א)

■ יובא משה ויספר לעם - מדוע נקט לשון 'סיפור'?

א"ק, הנה לשון 'סיפור' לא שמענו בנבואה?

א. ואולי משום שדיבר על ענין 'כניסה לארץ ישראל', ודבר זה אינו נוגע ל'דור המדבר' כי 'גלוי לפני ה' שהם אינם עתידים להכנס לארץ, לכך נקטה תורה לשון זה.

ב. עוד אפשר שסיפור הוא לשון 'שבח', כמו: 'נודה לך ונספר תהלתך', ונתן משה בדבריו תשבחות לפני ה'. וכן (תהלים קז): 'ויספרו מעשיו ברינה'.

להנצחות ובכל עניני הספר:

אימייל: 6916645@GMAIL.COM